

משרד החקלאות ופיתוח הכפר
שירות ההדרכה והמקצוע
אגף פירות; אגף אגרוסקולוגיה וגד"ש

עקרונות גידור המטע

ערן הרכבי, דותן רותם, ד"ר יואב מוטר
יוחאי תירוש, אבירם ג'ונסון

עקרונות גידור המטע

כתיבה:

ערן הרכבי - שה"מ, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
דודן רותם - רשות הטבע והגנים
ד"ר יואב מוטרו - השירותים להגנת הצומח, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
יוחאי תירוש - הרשות לתכנון, משרד החקלאות ופיתוח הכפר
אבירם ג'ונסון - שה"מ, משרד החקלאות ופיתוח הכפר

ריכוז ועריכה:

אבירם ג'ונסון

ייעוץ מקצועי:

אסף קפלן, ענת לוינגרט-איצ'יצ'יי
שוקי קנוניץ, ד"ר צפריר גרינהוט, אסיף רובין

עריכה לשונית: עדי סלוניקו
עיצוב גרפי: לובה קמנצקי
שרטוטי גדרות: אחמד ג'לג'ולי
צילום תמונת שער: יהודה וינברג

הרשות לתכנון
ופיתוח החקלאות
ההתיישבות
והכפר

תש"ף, 2020

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליד, לתרגם, לאחסן במאגרי מידע,
לשדר בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני אופטי, מכני או אחר -
כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת
בכתב ממושרד החקלאות ופיתוח הכפר.

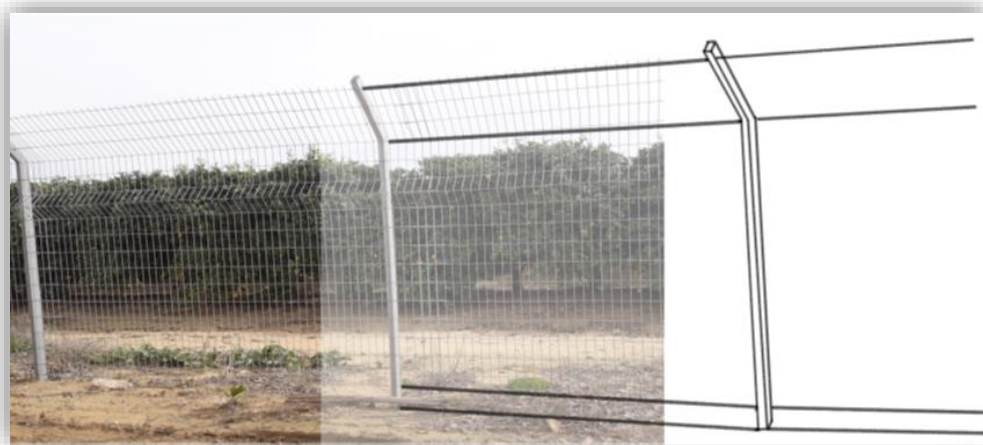
© כל הזכויות שמורות לשה"מ - משרד החקלאות ופיתוח הכפר

תוכן העניינים

1.....	מבוא
3.....	המניע לגידור מטע
3.....	נזק למערכות ההשקיה
4.....	פגיעה במטעים צעירים
5.....	פגיעה ביבול המטע הבוגר
5.....	פגיעה בעצים במטע הבוגר
5.....	גניבות חקלאיות
6.....	מניעת חשיפת הציבור לסכנות הקיימות בשטחי המטע
6.....	סוגי הגדרות העיקריים
7.....	גדר רשת מרותכת
8.....	גדר רשת בנייה
9.....	גדר רשת מרעה
10.....	גדר רשת קלועה
11.....	טבלת השוואה בין סוגי הגדרות השונים
12.....	גידור למניעת כניסה של חיות בר למטעים
13.....	טבלה - בעלי חיים והגדר המתאימה למניעת כניסתם
14.....	חשיבות מעבר בעלי החיים בחלקות חקלאיות למען שמירה על הטבע
14.....	התנאים להקמת גדר
16.....	נספחים

מבוא

חוברת זו תתמקד בתכנון הגידור למטעים ובמניעת כניסת חיות בר המסבות למטעים נזקים משמעותיים. בבואנו להתמודד עם נזקי חיות בר או עם נזקים הנגרמים כתוצאה מפעילות בני האדם, גידור המטע לא יהיה הצעד הראשון שיינקט, משום שעלות ההקמה והתחזוקה של הגדר עלולה להיות גבוהה מהנזק הנגרם למטע, ובנוסף לגידור ישנן עלויות סביבתיות ונופיות. כאשר נוטעים נדרשים להתמודד עם נזקי חיות בר, יש לפנות ראשית לפקח נזקי טבע בחקלאות של רשות הטבע והגנים או לנציג השירותים להגנת הצומח, מנהל תחום חולייתנים וחלזונות ביחידה לאבחון נגעי צמחים. במקרה של כניסת אנשים לא מורשים, הפעולה הראשונה שתינקט תהיה פנייה לגורמי האכיפה ולמועצה המקומית. בשונה מנזקי חיות בר, גידור מטעים כנגד גניבות הינו לעתים קרובות תנאי הכרחי להמשך הפעילות החקלאית. אם לאחר חשיבה כוללת ותכנון תתקבל המסקנה שהקמת גדר היא דרך הפעולה המיטבית, ניתן להסתייע במידע המרוכז בחוברת זו, הכולל את סוגי הגדרות, התאמת הגדר לבעלי החיים שבשטח, דרכי חדירתם, הנזק שהם מסבים, והנהלים הקשורים בגידור.

תמונה 1. מתכנון למציאות (גרפיקה: יעל ג'ונסון)

לפניכם תרשים הממחיש את השלבים בתכנון גידור המטע (ראה תמונה 2). בתחילה ננסה לכמת את הנזק הנגרם למטע, נגדיר את המזיקים העיקריים ונעריך את ההשקעה הכלכלית בפרויקט הגידור. חשוב לציין כי זיהוי מדויק של המזיקים העיקריים חיוני בתהליך קבלת ההחלטות. לאחר מכן נבחר את הגדר המתאימה ואת המפרט ההכרחי לעצירת המזיקים העיקריים. במקביל, נבחן את התכנית הסטטוטורית החלה על השטח. לבסוף נשווה את הסכום הנדרש להקמה ולתחזוקה השוטפת של הגדר עם תחשיבי הגידול והצפי העתידי ונבחר מבצע לעבודה. חשוב לזכור כי המפרט עצמו חשוב ביותר לצמצום הנזק וכי הוא נתון לשינויים בהתאם למזיק ולתנאי השטח של המטע. העבודה תבוצע בהתאם לחוק התכנון והבנייה, תוך בדיקת התאמתה למפרט שהוזמן וביצועה כמתוכנן.

תמונה 2. תרשים זרימה לעקרונות בחירת גידור מתאים (גרפיקה: לובה קמנצקי)

המניע לגידור המטע

גידור המטע נעשה משתי סיבות עיקריות: נזקי בעלי חיים וכהגנה מפני בני אדם. חיות בר עלולות להסב נזקים מרובים למטע, עד כדי פגיעה משמעותית ביבול ובציווד החקלאי; הן עלולות להזיק למערכת ההשקיה, למטע הצעיר, למטע הבוגר וליבול. הנזק שמסב האדם מתבטא בעיקר בגניבות חקלאיות ובסיכונים הנובעים מכניסה בלתי מורשית למטע.

נזק למערכות ההשקיה

בחלק ניכר מהמטעים נגרם נזק ישיר למערכות ההשקיה על ידי בעלי חיים, כגון תן זהוב, דורבן הודי, גירית מצויה, כלב, מגוון מכרסמים, נקר ועורבני. מטרת הגידור היא למנוע כניסת חיות בר הנושכות, קורעות ומכרסמות את שלוחות הטפטוף במטע או פוגעות בצינורות פיקוד ההשקיה. פגיעה זו משבשת באופן נרחב את פעולת ההשקיה. יש לציין כי הצבת שקתות עם מים לרוב לא מנעו את הנזק, ומפליא לעשות הדורבן החופר ופוגע גם בתשתית מערכת הובלת המים הטמונה בקרקע.

נזקי חיות בר במטעים

כרסום של דורבן בטפטוף (צילום: ערן הרכבי)

נזקי ארנבות - אכילת העלים משתיל גפן צעיר; למרגלות השתיל ניתן להבחין בגללי הארנבת (צילום: ערן הרכבי)

תוספות לגדר

"שמלה" - תוספת של 20-50 ס"מ לגדר, מצדה התחתון, כשהיא חפורה מעט ומתרחקת מעמודי הגדר. תוספת זו נועדה למנוע חפירות הקרובות לגדר.

גדר חשמלית - מערך חשמלי הכולל חוטים בכמות משתנה ומצבר אשר פורק את המתח בעת סגירת מעגל חשמלי. תוספת זו נועדה למנוע מעבר של חיות בר גדולות שאינן מנתרות מעל הגדר. קיימות גדרות חשמליות, המשמשות גדר יחידה וניתנות לפריסה עונתית.

גדר חיה - שיחים, עצים או שילובם, היוצרים רצף צמחי וסבוך שמקשה על המעבר. גדר זו מעכבת מעבר אדם.

הנזק של פגיעה במערכת ההשקיה מתאפיין בשלושה היבטים: כספי - נדרש כוח אדם קבוע לטיפול בנושא, וצידוד לביצוע התיקונים; השקיה לא אחידה ובלתי נכונה במטע; בזבוז המשאב היקר - המים. חלק מהנוטעים כיום מטמינים את הטפטוף בקרקע כדי למנוע נזקים אלו, בעיקר כאשר ישנם גם נזקים מעופות, שהגידור אינו מונע. חיפוי הטפטוף בפלריג צר או בתעלות פלסטיק עשוי לעזור במקרים מסוימים. חלק מהנוטעים מרימים את שלוחת הטפטוף (בעיקר בכרמי יין) לגובה המאפשר את הסתרתו בנוף המטע. ניתן להיוועץ בנושא בנציג השירותים להגנת הצומח ובפקח נזקי טבע בחקלאות.

פגיעה במטעים צעירים

מטעים צעירים רגישים במיוחד לפגיעת חיות בר. לצבאים יש חיבה מיוחדת לעצים צעירים שעלוותם נמוכה ורכה. ביקורים חוזרים ונשנים של צבאים במטע צעיר ימנעו לחלוטין את התפתחותו עקב אכילת הצימוח הצעיר. בכרמים שבהם השתילים קטנים במיוחד, עלול להיגרם גם נזק של תלישת השתילים מהקרקע תוך כדי אכילתם. חזירי בר במטע צעיר עלולים להסב לו נזק עצום. החזיר מסוגל להפוך שורה שלמה של שתילים במהלך חפירתו לאורך שלוחת הטפטוף. במטעים אחרים החזירים עלולים לגרום לשבירת עצים צעירים. גם ארנבות עלולות להזיק קשות למטע הצעיר באמצעות כרסום הצימוח הצעיר בשתילים בביקורים חוזרים. בחלק מהמקרים בעלי החיים מחגרים את גזעי השתילים וגורמים למותם.

פגיעה ביבול המטע הבוגר

תנים, חזירים, צבאים ושועלים נהנים מפירות קיץ מתוקים. הנזק לעתים זניח ואינו משמעותי מבחינה חקלאית וכלכלית, ולעתים חמור, בעקבות חזירים וצבאים המרוקנים שורות שלמות של פירות כדוגמת ענבי יין, בעיקר בביקורים חוזרים באותו אזור.

פגיעה בעצים במטע הבוגר

עיקר הנזקים במטע הבוגר הם שבירת ענפים כתוצאה מתנועת חזירים בשדרות העצים או מחיכוך הקרניים של צבאים הגורמים גם לקילופה של קליפת העץ. נזקי חיגור נגרמים בעיקר על ידי דורבנים המכרסמים את קליפת העץ. באזורים הרריים אנו נתקלים בכרסום העלווה על ידי שפני סלע, המוצאים מסתור במסלעות ליד המטע ומצטיינים במעבר גדרות בטיפוס. הנזקים הללו עלולים להיגרם גם מכניסה של חיות בר מהמרעה, העלולות להיזון מהעלווה, לשבור ענפים ולפגוע בגזעי העצים.

הנזקים בעצים הבוגרים משפיעים ישירות על היבול במטע, ונדרשת בהם עבודה לא מעטה בחיתוך השברים ובמריחת משחת עצים על הפצעים. לריפוי הקליפה נחוצה במקרים רבים חבישה לאיחוי מהיר של הפגיעה, העלולה להוות מקור לפגעים.

גניבות חקלאיות

הסיכון לגניבות פרי גובר בעונת הקטיף, כאשר קיימת כדאיות כלכלית לגניבה; כשהמטע נגיש; וכשיש באזורו תנועה רבה של אנשים. חלק מהגניבות מתבצע על ידי גנבים "מקצועיים", וחלק על ידי עוברי אורח ומטיילים. כאשר מדובר בפשיעה מאורגנת, היא מתבצעת בעיקר בלילות ובהיקפים משמעותיים. גניבות מעטות של עוברי אורח מסבות לרוב נזק בהיקף מוגבל, אך כאשר היקף התופעה נרחב ביותר, היא מסתכמת בסוף העונה בנזקים משמעותיים וחמורים. הנוטעים נוהגים בדרך כלל לגדר את המטעים באזורים המועדים לגניבות. כך למשל, מטעי אבוקדו רבים במישור החוף מגודרים בגדר קבועה מסיבות אלה. בסביבת המטע מצוי ציוד יקר, שאף הוא מועד לגניבות. מנוטעים רבים נגנבו בקרי השקיה, ציוד ריסוס, מכלי דשן וציוד קטיף, כגון מכלים, סולמות ועוד. לעתים חווים הנוטעים ונדלזים לשמו והרס של ציוד במטע, בעיקר לאחר סופי שבוע שבהם ביקרו בסביבה מטיילים רבים.

נזקי חיות בר במטעים

חיגור עץ מנגו בוגר ע"י דורבן
(צילום: קליף להב)

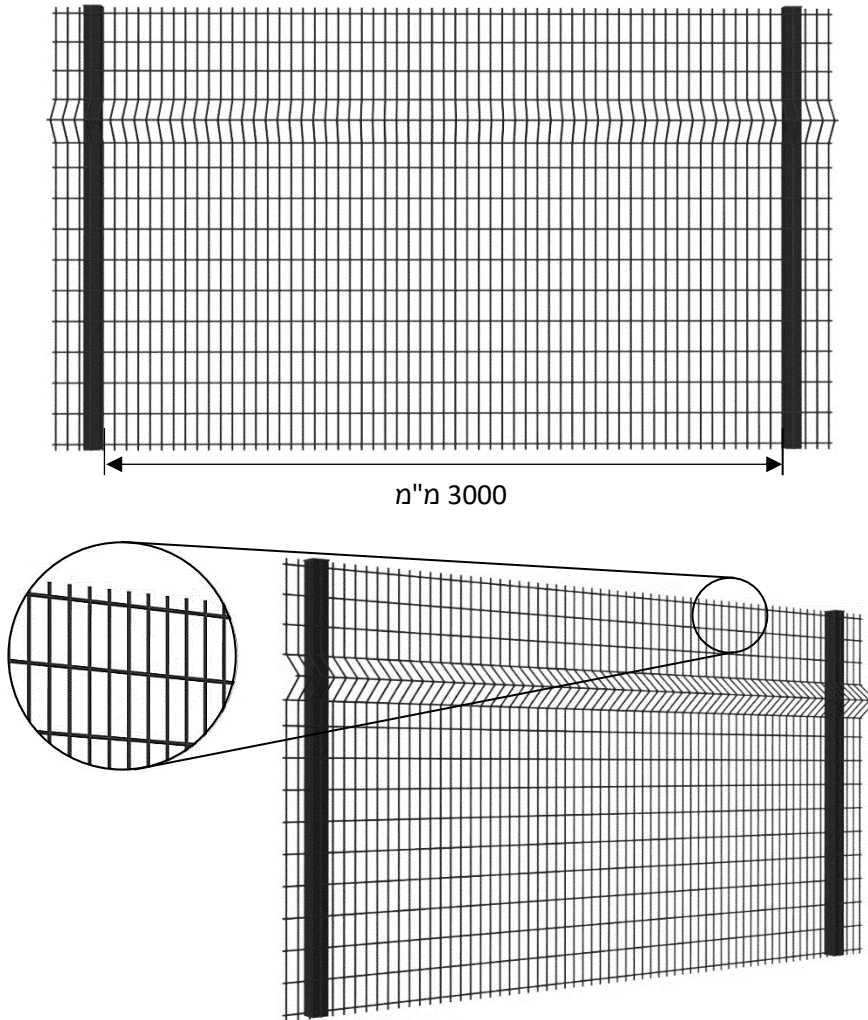
מניעת חשיפת הציבור לסכנות הקיימות בשטחי המטע

יש למנוע מהציבור את הכניסה לתחום המטע, כדי להגן על המבקרים מפני חומרי הדברה שיושמו בו לאחרונה; ממי קולחין, אשר סימונם אינו מוכר למרבית הציבור ועלולים להיחשב בטעות כמים המיועדים לשתייה; ומפני עבודה בכלים בשטח העלולים לסכן חיים, בעיקר אם המפעיל אינו מודע להימצאותו של אדם אחר בשטח.

סוגי הגדרות העיקריים

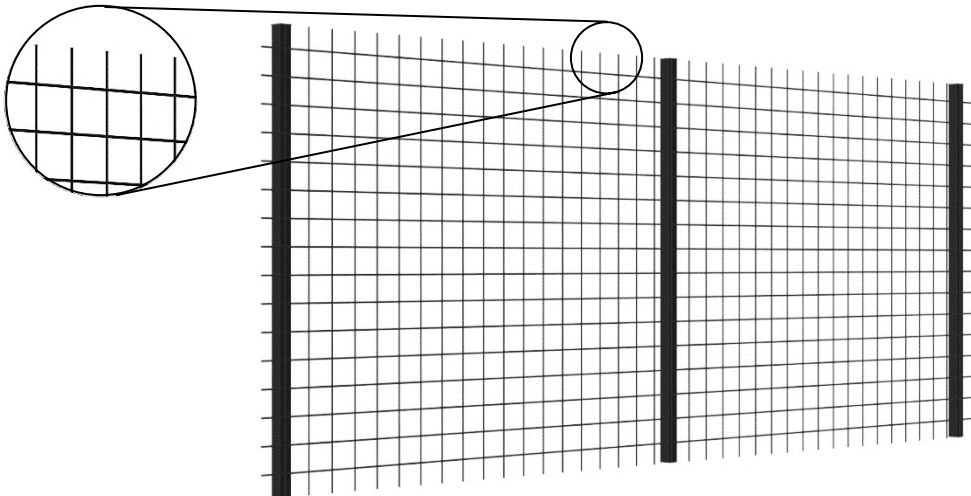
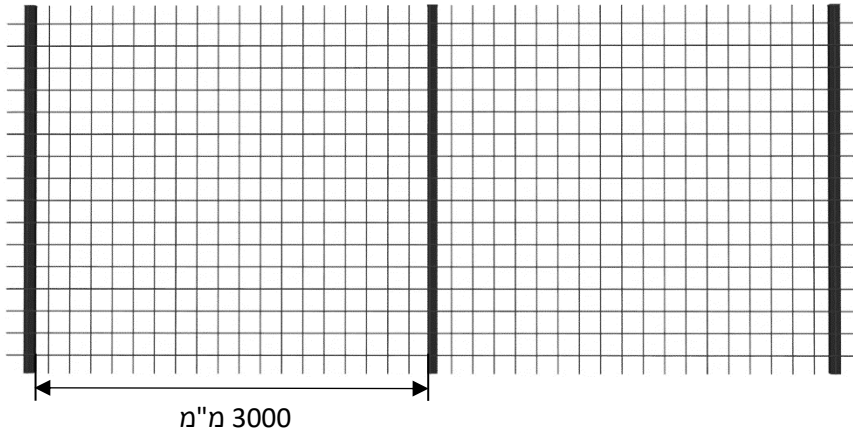
לפניכם שרטוטים כלליים של ארבעת סוגי הגדרות העיקריים שבשימוש במטע. מידע נוסף על גדרות אלו ועל גדרות נוספות מסוכם לנוחותכם בטבלה שבהמשך.

גדר רשת מרותכת

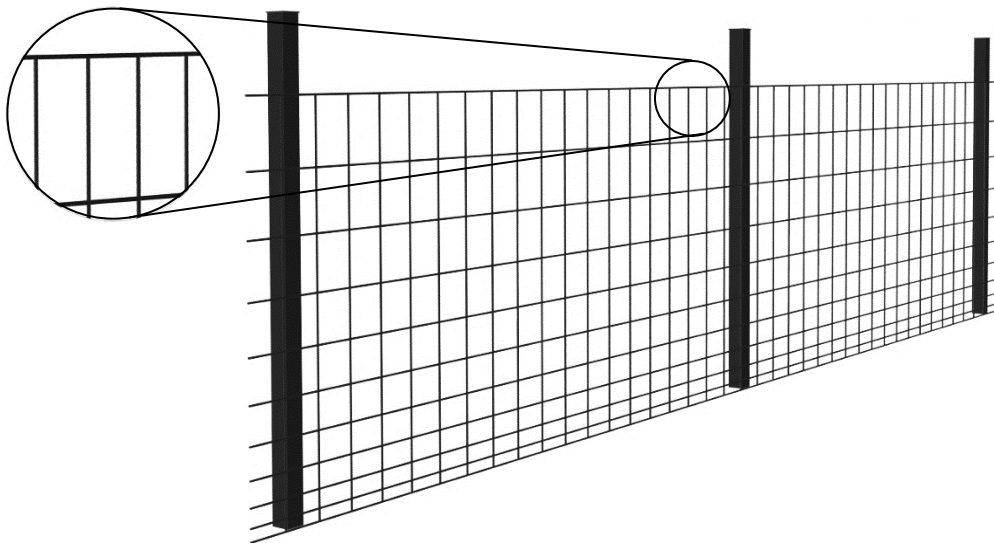
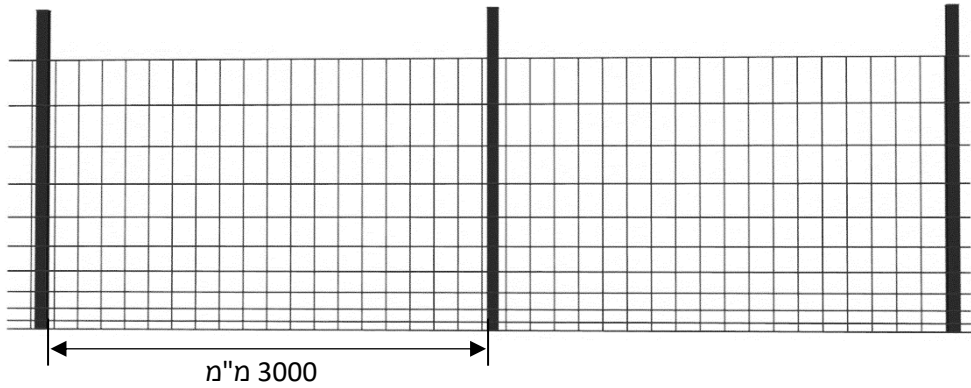
מרחק בין עמודים (מ"מ)	עובי חוט (מ"מ)	גודל עין (מ"מ)	גובה (מ"מ)
3000	4.5	150/50	1300-2000

גדר רשת בנייה

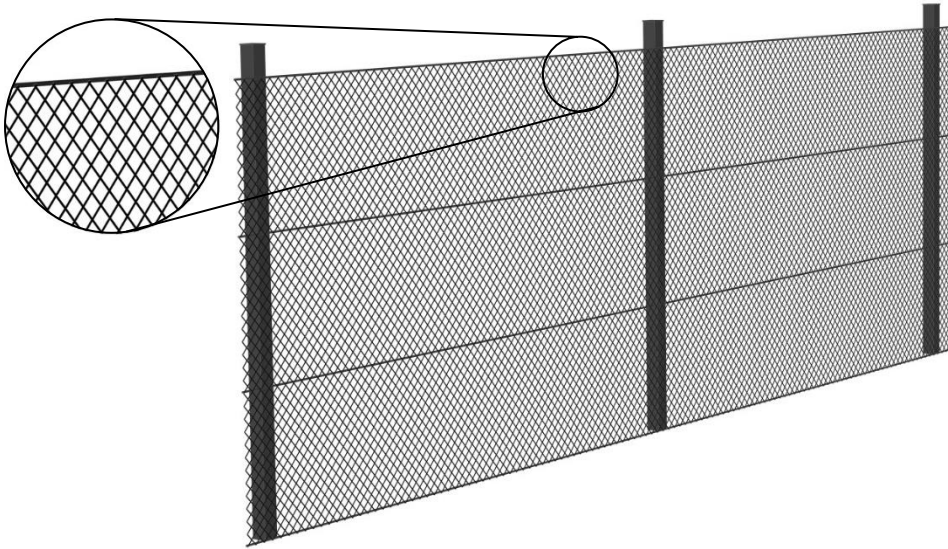
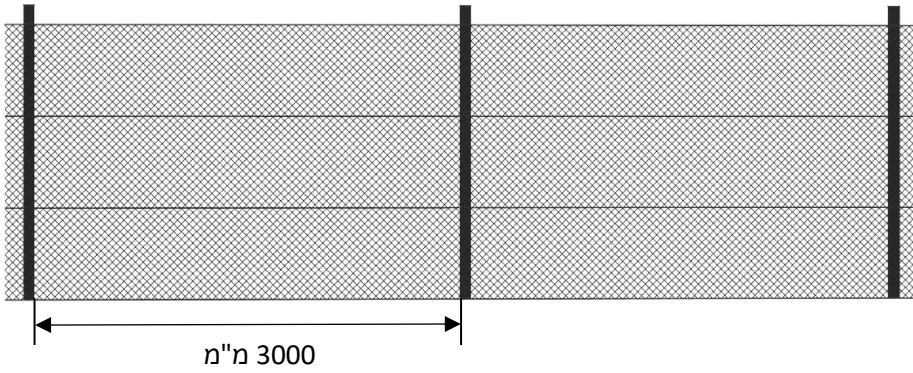
מרחק בין עמודים (מ"מ)	עובי חוט (מ"מ)	גודל עין (מ"מ)	גובה (מ"מ)
3000	,7 ,6.5 ,6 ,5.5 8 ,7.5	,150/150 ,100/100 200/200	3000 ,1500

גדר רשת מרעה (גדר אוסטרלית)

מרחק בין עמודים (מ"מ)	עובי חוט (מ"מ)	גודל עין (מ"מ)	גובה (מ"מ)
3000	תלוי ביצרן	גודל משתנה, החלק התחתון צפוף וגדל בהדרגה 180-75	,1400 ,1200 ,1000 2000 ,1800 ,1600

גדר רשת קלועה

מרחק בין עמודים (מ"מ)	עובי חוט (מ"מ)	גודל עין (מ"מ)	גובה (מ"מ)
3000	3.4 ,2.8 ,2.4 ,2	60/60 ,50/50	1000-4000

השוואה בין סוגי הגדרות השונים

סוג הגדר	מניעת חדירה	יתרונות	חסרונות	היבטים סביבתיים ונופיים	דגשים למפרט טכני	הערות
1	גדר מרותכת	מרבית המזיקים העיקריים	עמידות גבוהה	עלות הקמה גבוהה, במפרטים הדקים אינה מונעת חזירים	מונעת מעבר של חיות בר אחרות, שנוכחותן במטע רצויה; מסיבית ואינה נוחה לשימוש כגדר "נושמת"*	גודל עין: 15x50 מ"מ, מגיעה בפלטות מגיעה
2	גדר רשת בנייה	חזירים, יחמורים וצבאים	עמידות גבוהה	לא מונעת חדירת נמיות ושועלים	מונעת מעבר של מרבית בעלי החיים הבינוניים והגדולים ואינה אסתטית	מגיעה במגוון גדלי עיניים; גובה: כנגד חזירים - לפחות 1.5 מ'; כנגד יחמורים וצבאים - לפחות 1.8 מ'; עובי חוט סטנדרטי: 6 מ"מ; גודל עין: 20x20 מ"מ
3	גדר רשת קלועה	מרבית המזיקים העיקריים	עמידות גבוהה, עלות הקמה נמוכה	זורשת קיבוע ותחזוקה רבה	מונעת מעבר של חיות בר אחרות, שנוכחותן במטע רצויה	מגיעה בגלילים בגדלי עין שונים, בעובי חוט שונה ובמגוון מידות. גודל עין מ-30x30 ברשת לול
4	גדר "אוסטרלית"	בע"ח גדולים, פרט לחזירים	עלות הקמה נמוכה, דורשת פחות יציקות בטון	מצריכה תמיכות מרובות, אינה מונעת חדירת בע"ח קטנים ובינוניים	מגיעה בגלילים, בגדלי עין שונים, בעובי חוט שונה ובמגוון מידות. ניתן להשיג בגודל עין משתנה (קטן למטה והולך וגדל כלפי מעלה)	
5	גידור פלסטיק (רשת מתוחה בין עמודים)	ארכבות	עלות נמוכה, נוחה להצבה ולשימוש חוזר	זורשת קיבוע לקרקע, יכולה להסתבך בצמחייה	אינה מונעת מעבר חיות בר בינוניות וגדולות; עלולה לפגום בנוף	מגיעה במגללים, גובה 50 ס"מ
6	גדר חשמלית	בע"ח גדולים ובינוניים	נוחה לפריסה ולשימוש כגדר זמנית	זורשת מקור כוח, ידע וטיפול שוטף	גדר זמנית שמגנה על היבולים בעונתם ואינה מונעת מעבר בע"ח בשאר השנה, גדר מינימלית שאינה מגבילה את הנוף	3-6 חוטי תיל מחושמלים לסירוגין, החל מהתחנות. המרווח בין חוטי התיל: 10-15 ס"מ; אזור נקי מצמחייה
7	תלתלית (קונצרטיונה)	בני אדם	עלות נמוכה ברכישה ובפריסה	אינה מונעת מעבר בע"ח	בע"ח ובני אדם, החוצים את הגדר, עלולים להיפצע מהסכינים	לא מומלצת

*גדר "נושמת" היא גדר אשר ניתן לשנותה כך שתאפשר מעבר של חיות בר בתקופה שבה אין הן עלולות להסב נזק משמעותי למטע.

גידור למניעת כניסה של חיות בר למטעים

הגדלת מקורות המזון הנגישים לחיות הבר תורמת לעלייה במספרן, ובעקבות כך להגדלת הפגיעה הכלכלית במטע ולהפרת האיזון האקולוגי. לעתים חיות הבר הופכות תלויות בגידולים החקלאיים, מצב שאינו רצוי לחקלאי מחד, ולטבע מאידך.

למניעת כניסה של חיות בר לשטחים חקלאיים ניתן לנקוט בכמה פעולות, שהיעילה ביותר היא חציצה פיזית בין השטח החקלאי לחיות הבר. גידור הנעשה לאחר היוועצות מקצועית ובמהלך מושכל עשוי למזער את הנזק הסביבתי ולמנוע בעיות עתידיות של חיות בר העלולות "להתקש" לעבור לשטח המגודר, תוך הריסת הגדר. מניסיון מצטבר ברשות הטבע והגנים (רט"ג), במשרד החקלאות ובמשקים חקלאיים רבים שהחליטו לגדר, ברור מעל לכל ספק כי למרות העלות הגבוהה של הגידור, לאחר שנים אחדות של שימוש בגדר בגידולי קבע, במטעים ובפרדסים, תכוסה העלות ותשתלם מבחינת מניעת נזקים מחיות הבר. במהלך השנים נצבר ניסיון רב בדבר הקמה נכונה של גדר והתאמת סוג הגדר לבעלי החיים שבשטח.

סוגים רבים של גדרות משמשים את החקלאים, כשלכל גדר מאפיינים ייחודיים לה, יתרונות וחסרונות. כל גדר מותאמת להתמודדות עם מיני חיות בר שונות; עלויות הקמה ותחזוקה שונות, וכך גם השפעותיה על הסביבה. ישנן גדרות חשמליות, הניתנות לפריסה זמנית או כתוספת לגדר קיימת. תיל קוצני פוצע חיות בר, אך אינו מונע לחלוטין את המעבר דרך גדר כזו. יתר על כן, ניתן לגדר באופן זמני בעונה מסוימת, ולהסיר את הגדר או מקטעים ממנה בתקופות אחרות (גידור 'נושם'), כדי לאפשר שמירה על קשר בין אוכלוסיות של חיות בר, כאשר הנזק לגידול אינו משמעותי. במקרה שמזיקי המטע העיקריים אינם מזוהים בוודאות, כדאי להיוועץ במומחים לנזקי חיות בר במשרד החקלאות או ברשות הטבע והגנים. בטבלה שלהלן ניתן לבחור את הגדרות המתאימות על פי בעלי החיים העיקריים שזוהו כמזיקים למטע.

במקרה שמוקמת גדר למניעת כניסת יונקים גדולים, ניתן עדיין ליצור מעברים ליונקים קטנים, שנוכחותם במטע עשויה להועיל בהדברת מזיקים. כך למשל, ניתן לשלב פתחים המתאימים לבעלי חיים קטנים, שאינם מסבים כל נזק למטע, כמו נמייה, דלק, קיפוד ואחרים. ניתן להיוועץ ברשות הטבע והגנים בדבר פתרונות אלו. אם הגידור נועד בעיקר למניעת גניבות חקלאיות, ניתן ליצור פתחים רחבים יותר המאפשרים מעבר של בעלי חיים גדולים.

בעלי חיים והגדר המתאימה למניעת כניסתם

מין בעל החיים	אפיון הנזק	גידור מומלץ	דגשים	יחסי גומלין עם מינים אחרים בהיבט הגידור
חזיר בר	נבירה, שבירת ענפים ושתילים, אכילת פרי ונזק למערכות השקיה	גדר מסיבית או חשמלית	חיזוקים טובים נגד הישענות והשכבה	הדורבנים פותחים להם מעברים
דורבן הודי	כרסום בגזעים, פגיעה בצנרת, חפירות	גדר עם שמלה טובה; גידור חשמלי	מניעת חפירה מתחת לגדר	פותחים מעברים למרבית בעלי החיים האחרים
צבי ארצישראלי	אכילת עלים, שפשוף קרניים בענפים ופגיעה בשתילים	גידור גבוה; גדר חשמלית גבוהה	גידור נמוך אינו יעיל; גידור בגובה בינוני (1.20 מ') עלול ללכוד את רגלי הצבאים	המין הפגיע ביותר מבחינת קיטועו בתי גידול
תן זהוב	אכילת פרי ונזק למערכות ההשקיה	גדר יציבה עם גודל עין בינוני ומטה	מסוגלים לטפס על גדרות מסוימות (בעיקר מושכבות)	עוברים בגדרות המושכבות על ידי חזירים או שנחפרים בהן מעברים על ידי דורבנים
שועל מצוי	אכילת ענבים בעונה	גדר יציבה עם גודל עין קטן	עוברים בגדלי עין קטנים למדי ומסוגלים לטפס	עוברים בגדרות המושכבות על ידי חזירים או שנחפרים בהן מעברים על ידי דורבנים
יחמור פרסי	אכילת עלים ופירות	גידור גבוה; גדר חשמלית גבוהה	להם הקפיצה הגבוהה ביותר מבעלי החיים שהוזכרו	החזירים פורצים להם גדרות
ארנבת מצויה	כרסום ענפים נמוכים	גידור רשת; גדר חשמלית נמוכה; גידור פלסטיק עונתי	אינן קופצות ואינן חופרות; עוברות בגודל עין גדול ובינוני	הדורבנים פותחים להן מעברים
שפן סלע	כרסום עלים מעצים	גדר בעלת גודל עין קטן, הצמודה לקרקע, ובעלת חשמול עליון	שפן הסלע מטפס ולכן נדרש מכשול עליון	הדורבנים פותחים להם מעברים

חשיבות מעבר בעלי החיים בחלקות חקלאיות למען שמירה על הטבע

שטחי החקלאות מהווים נדבך חשוב ברשת המסדרונות האקולוגיים הארצית, אשר כוללת רצפי מסדרונות ארציים ומחוזיים וכן "צווארי בקבוק", שבהם רוחב המסדרון מצומצם מאוד. יתרה מכך, חלק ניכר מהמסדרונות האקולוגיים במחוז המרכז, הצפון והנגב המערבי הם שטחים חקלאיים. שטחי החקלאות שבתחום המסדרון, מהווים ברובם שטחים ירוקים פתוחים, המאפשרים מעבר של חיות בר וצמחים בין שטחים טבעיים.

שטחי החקלאות הם מוקד משיכה לחיות בר שונות בשל היותם פרודוקטיביים מאוד כל עונות השנה, בהשוואה לשטחים טבעיים. תוצרת חקלאית ועודפיה עלולים לגרום להתרבות בלתי מרוסנת של חלק מחיות הבר. השגת המזון או המים בשטח החקלאי עלולה להסב נזק רב לחקלאי, ואחד הפתרונות לכך הוא כאמור גידור השטח. לגידור משמעות גדולה על תנועת בעלי החיים בתחומי השטחים החקלאיים. גודל העין ברשת מכתוב את גודל בעל החיים היכול להיכנס ולצאת מתחום השטח המגודר, כלומר שטח חקלאי מגודר יכול להכתיב את תנועת בעלי החיים הקרקעיים – להסיטה או לקטוע אותה, ולהוות מסדרון אקולוגי. גדר בעלת חורים קטנים עלולה לשמש גם כמלכודת למינים הנלכדים בה בעת ניסיון לחצותה. גדר תלתלית (עם סכינים) עלולה להוות מלכודת מוות או פציעה ליונקים גדולים ובינוניים. במחקרים נמצא כי גדרות עלולות לסכן עופות המקננים לידן בשל הטורפים הנעים לאורכן. כמו כן, חיות בר ממשפחת הכלביים לומדים להצמיד חיות ניצודות לגדרות.

בתחום המסדרון האקולוגי יש לתכנן גידור בהתאם לצרכים החקלאיים ולנזקים הפוטנציאליים. במסדרון אקולוגי בכלל, ובתחום "צווארי בקבוק" בפרט, בחירת סוג הגידור עשויה לסייע לניתוב חיות בר למעברים הכרחיים או לתחומי מחיה שבהם יוכלו להתקדם מבלי לפגוע בתוצרת החקלאית.

באמצעות תכנון נכון של גידור המטע ניתן למזער הן את הפגיעה בחקלאי והן את הפגיעה בבעלי החיים, ויש לתת על כך את הדעת.

התנאים להקמת גדר

ככלל, הקמת הגדר דורשת היתר בנייה כחוק, אולם בשנת 2014 אושר תיקון לחוק התכנון והבנייה, הכולל בין היתר מסלול של פטור מהיתר לסוגים מסוימים של עבודות (ראו נספח א' להלן). גידור עד 1.5 מטר נכלל בסעיף 'הגדרת העבודות הפטורות מהיתר בנייה'. עם זאת, יש להבהיר כי הפטור מההיתר אינו פוטר מתכנית מפורטת, דהיינו, התכנית המפורטת החלה על השטח חייבת לאפשר גידור חקלאי. בתקנות נקבע פטור מהיתר להקמת גדר חקלאית בגובה שאינו עולה על 1.5 מטרים, ובלבד שאינה בחזית המגרש הפונה לרחוב או לשטח ציבורי

פתוח, וכן יש לוודא כי הגדר לא תפגע בתשתיות קיימות או בניקוז הקרקע. כמו כן, מובהר כי הקמת גדר בתחום הסביבה החופית לא תמנע מעבר חופשי לציבור.

לגבי גדר המוקמת בידי רשות מקומית, גדר במתקני תשתית, גדר בשטח חקלאי מעובד וגדר לצורכי מרעה, נקבעו תנאים שונים המתאימים לשימוש הספציפי בקרקע. מובהר כי גידור שטח חקלאי שאינו מעובד מותר לצורכי מרעה בלבד.

יתר על כן, נקבע פטור מקבלת היתר להקמת גדר בתחום שחל בו חוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה התשנ"ח - 1988, רק אם הגדר תוקם בידי רשות הטבע והגנים הלאומיים, בתנאים המפורטים בתקנות, וכן הטלת חובת מסירת הודעה בתוך 45 ימים ממועד ביצוע העבודה לרשות הרישוי ולמשרד להגנת הסביבה. בתנאים מסוימים נדרש לצרף להודעה אישור של אקולוג. בנוסף, נקבע פטור מהיתר להתקנת מחסום או שער, בתנאים המפורטים בתקנות, ובלבד שהקמתם בתחום הסביבה החופית לא תמנע מעבר חופשי לציבור.

נספחים

נספח א' - בתקנות התכנון והבנייה (עבודות ומבנים הפטורים מהיתר),
תשע"ד-2014 - פרק ב': עבודות ומבנים הפטורים מהיתר, סימן א' גדרות ושערים.

להלן לשון התקנה הרלוונטית:

גדר וקיר תומך

5. (א) הקמת גדר או קיר תומך פטורה מהיתר, ובלבד שמתקיימים תנאים אלה:
- (1) גובה הגדר אינו עולה על 1.5 מטרים מפני הקרקע משני צדי הגדר; גובה קיר תומך לא יעלה על 1 מטר;
 - (2) הקמתם אינה בחזית המגרש הפונה לרחוב או לשטח ציבורי פתוח;
 - (3) אם בשל הקמת הגדר או הקיר נוצרו הפרשי גבהים המחייבים פתרון בטיחותי, כאמור במפרט 2.103 בתוספת השנייה לתקנות התכנון והבנייה, יותקן פתרון כאמור מעל הגדר או הקיר ויהיה אף הוא פטור לפי תקנות אלה;
 - (4) הגדר לא תפגע בתשתיות קיימות או בניקוז הקרקע הקיים;
 - (5) הקמת הקיר או הגדר בתחום הסביבה החופית לא תמנע מעבר חופשי לציבור.
- (ב) על גדר מפלדה הפטורה מהיתר יחולו הוראות תקן ישראלי, ת"י 4273: גדרות פלדה (להלן - ת"י 4273).

גדר המוקמת בידי רשות מקומית ת"ט תשע"ד 2014

6. הקמת גדר בידי רשות מקומית לגידור שטח לצורכי ציבור כאמור בסעיף 188 לחוק, פטורה מהיתר ובלבד שגובהה לא יעלה על 2.5 מטרים משני צדי הגדר, ותחול עליה תקנה 5(א)(3) עד 5(5) ו-(ב).

גדר בשטח חקלאי

7. (א) הקמת גדר בשטח חקלאי פטורה מהיתר, ויחולו תקנות 5(א)(4) ו-5(5) והוראות אלה:
- (1) הגדר תוקם בשטח חקלאי מעובד בלבד;
 - (2) גובה הגדר לא יעלה על 1.5 מטרים מפני הקרקע משני צדי הגדר;
 - (3) הגדר תוקם מחומרים קלים ולא תהיה אטומה;
 - (4) הגדר תוקם באופן שיבטיח מעבר נגר עילי.
- (ב) אם הגדר היא גדר מרעה, התוחמת שטח מרעה לשם החזקת חיות בר בתוך החלקה ומניעת כניסתם של חיות בר זרים – גובהה לא יעלה על 1.5 מטרים, והיא תוקם מעמודים ותילים העשויים מתכת.

גידור מתקן תשתית

8. א) הקמת גדר המוקמת בידי גוף המנוי בסעיף 261(ד) לחוק פטורה מהיתר, ויחולו עליה תקנות 5(א)(3) עד 5(5) והוראות אלה:

- (1) גדר היקפית של מתקן תשתית ושל מתקן לקידוח מי שתייה תהיה גדר רשת מפלדה בהתאם לת"י 4273 וגובהה לא יעלה על 3 מטרים מפני הקרקע, משני צדי הגדר;
- (2) גובה גדר פנימית בשטח מתקן תשתית לא יעלה על 3 מטרים משני צדי הגדר;
- (3) אם גדר כאמור בפסקאות (1) או (2) היא בתוואי דרך, ניתן לעשותה מחומרים קלים ובלבד שלא תהיה אטומה;
- (4) הודעה על ביצוע עבודה לפי תקנה זו, ערוכה לפי הטופס שבתוספת, תימסר לרשות הרישוי בתוך 45 ימים ממועד ביצועה.

גדר בתחום גן לאומי ושמורת טבע

9. הקמת גדר בידי הרשות לשמירת הטבע והגנים הלאומיים בתחום גן לאומי, שמורת טבע ואתר לאומי כהגדרתם בחוק גנים לאומיים פטורה מהיתר, ובלבד שיחולו עליה תקנות 5(א)(3) עד 5(5) ו-(ב) והוראות אלה:

- (1) היא תוקם מחומרים קלים;
- (2) גובהה לא יעלה על 1.5 מטרים מפני הקרקע משני צדי הגדר;
- (3) הגדר תשמש לצורכי ביטחון ובטיחות, אקלום חיות בר או לצורכי מרעה כאמור בתקנה 7(ב);
- (4) הודעה על ביצוע עבודה לפי תקנה זו בתחום הסביבה החופית ערוכה לפי הטופס שבתוספת, תימסר בתוך 45 ימים ממועד ביצועה לרשות הרישוי ולמשרד להגנת הסביבה; להודעה על הקמת גדר המשמשת לצורכי אקלום חיות בר יצורף אישור אקולוג.

מחסום בכניסה לחניה ושער

10. א) התקנת מחסום או שער פטורה מהיתר, ובלבד שיתקיימו בהם כל אלה:
- (1) אם הוא חשמלי - הותקן בידי חשמלאי מוסמך, לפי תקן 900 חלק 21.03 - מכשירי חשמל ביתיים ומכשירים דומים: בטיחות - דרישות מיוחדות בעבור מערכות הינע לשערים, לדלתות ולחלונות ודרישות מיוחדות למניעת סיכונים הנובעים מתנועתם;
 - (2) יותקן בתחום המגרש ולא יבלוט ממנו, לרבות בעת פתיחתו;
 - (3) יותקן לרוחב פתח כניסת הולכי רגל או כניסת כלי הרכב לחניה או בכניסה לדרך עפר פרטית.
- ב) התקנת המחסום או השער בתחום הסביבה החופית לא תמנע מעבר חופשי לציבור.

הרשות לתכנון
ופיתוח החקלאות
ההתיישבות
והכפר

